

ש. - זהו אחד הסעיפים החשובים של חקירת הועדה. הנציב העליון

השתמש מלחוח דעתו, הערבים נמנעים מהגשת עדות, אולי ימצא

בכל-זאת מי שיסכים להעיד בענין זה ?

ת. - מציע לקבל מהערבים דעתם באופן בלתי רשמי.

(לאחר לחץ חברי הועדה מבטיח א כי הממשלה תכין אולי את

השקפותיה בכתב - - את דעתו הפרטית מסרב א להודיע, כי אינו

רוצה לבקר את הממשלה.)

- - - בסוף מעיר א כי לפי המנרט לא יעשה דבר שפוגע בזכויות

היהודים בארצות אחרות², והוא מעיר חשומת לב הועדה, כי לרגל

המאורעות הורע מצבם של היהודים בארצות ערביות ...

9.12.1936

רק היום קיבלתי את עדותו החשאית של חיים שנמסרה

בישיבה סבורה ביום 26 לנובמבר. קראתי וניהנתי, קראתי ושמחתי,

קראתי והצטערתי, קראתי והתביישתי. ברובה הגדול היתה העדות

נהדרה, מוצלחה ולענין. יש מקומות שרק ויצמן יכול היה להגידם.

אולם בעדות זו בא לידי גילוי כל המגונה שבאופיו של ח.ו., כל

קלות-דעתו הפוליטית, כל חוסר השיקול והאחריות שבהתנהגותו ההפכפכית.

הוא התחיל מעבר-הירדן. מבלי שנוי הסטטוס הפוליטי

דרש אפשרות להתיישבות יהודית וערבית בעבר-הירדן, סמוך לירדן.

הצגת השאלה והנימוקים היו טובים. אך כשנשאל על התכרת אדמת

האמיר, לא יכול היה להימנע מעשיית חשבון פנימי עם מתנגדיו (מבלי

להפלות בין מתנגד וידיד), וגינה במלים אלה את מעשי ההנהלה

(בדבר חכירת אדמת האמיר) -

I think it was a serious mistake. These colleagues of mine, or ex-colleagues of mine, tried to score a political success.

היש צורך להגיד דברים לגויים ?

וכשנשאל שאלה חדשה - ענה שוב : -

" Speaking quite frankly, in my humble opinion, it was peace of political

bluff " אח"כ באו "עילות המהומות". חלק זה ברובו מוצלח

מאוד. אך מה ושם יש חשובה בלתי זהירה. כשח. אומר שבשבילנו אין

"א"י בגדר נסיון, שאל אותו היו"ר : - "you mean there is now a Jewish Home in Palestine; is that what you mean? "

ענה ח. : - "There is certainly the beginnings and the foundations of the Jewish Home.

והיו"ר שאל שוב : - "Even more than that, is it not 400.000 ?

והוא ענה שוב : -

Yes, it is an appreciable advance.

בהמשך דבריו חיקן הרושם המוטעה שיכול להיווצר

ואמר : - "If we are kept in a state of permanent minority, then it

is not a nat. home; it may become a death-trap, and it will be a concession to violence.

לשאלה המרכזית הגיע הבירור כששאל המונד : -

Now is it not possible that one of the underlying causes of this trouble, these riots which flare up at intervals, is the haste and anxiety to get the N.H. as quickly as possible

ח"י לא נתן תשובה ברורה. ציין שבשבילנו זה נקרא

לקצץ עליה, אבל הוסיף : - " if an all round settlement
can be achieved, a period of peace can be initiated an understanding
between at least two of the parties, the Br. and ourselves, which
might possibly lead afterwards to a mutual understanding with the
Arabs, I do not think you will find us difficult. Difficult as it is
to make concessions we are anxious to be helpfull.

אח"כ שאל היו"ר : -

supposing the "go slow" policy were adopted, and the Arabs
were to say "We have scored", does it matter ?

התשובה : -

No, it does not matter to me at all.

אח"כ אמר : - אם מדיניות יוטר איטל (a slower policy)

נצטרך להפסיק כמה אלפים עולים בשנה, לטובת השלום, אם רק אין
מכניסים עקרון של היותנו מיעוט נצחי - הרי אני מוכן לעשות
מצדי הכל למען שהיהודים יקבלו זאת.

ואז קופלנד שאל אותו שאלה הגיונית -

"just as you say you would be willing to consider any compromise
provided it did not condemn you to the position of a permanent minority,
so the Arabs will say: We acquiesce provided we are assuring of a permanent
majority ?

ולא ניתנה לזאת החשובה המתאימה. והן זאת שאלת השאלות. במקום החשובה האחת : אנו מיעוט בכל העולם ולא יתכן שגם פה נהיה מיעוט, והערבים הם רוב בכל ארצותיהם, וגם פה יהיו חלק של רוב ערבי גדול, - אמר שהערבים ישתמשו בכוח הרוב לעשות סבא, כמו בעיראק ובסוריה, אבל אנו נבטיח להתנהג אחס יפה, ולא נשתמש לרע ברוב ...

ולא בלי יסוד שאל אותו מיד היו"ר : -

But you know that that declaration of yours is not likely to convince the Arab Nationalists ? ...

ועל זאת ענה - נכון, אולם יש כאן ממשלה בריטית

שהיא תשליט מדיניות זו. ואז שוב שאל היו"ר : כמובן, לפי שעה הממשלה הבריטית יכולה להשליט מדיניות, אבל מדיניות שהיא רק חישלצט על-ידי ממשלה בריטית לא תהא מניחה הדעת ? החשובה הייתה : לא. ואז שאל שוב היו"ר : לא רק זאת. יש אפשרות שהירות ימשכו ודעת הקהל באנגליה תישחנה, זוהי הסכנה -

(there is always a possibility that if a good deal of shooting of Arabs goes on, there will be a change of public opinion in England; we do not like shooting down people. That is a danger which I am sure you appreciate ?)

ח. ענה, אני מעריך זאת ואני מנסה למצוא מוצא : -

To put it quite frankly I do not know how far it can be done without
using violence to the Mandate and the promises.

אולי הגענו ל - impass

על זאת העיר פיל : - That is what we feel

אני מסכים, אמר ח. לא אנחנו הבאנו לכך.

ואז אמר פיל (לאחר ההנצלות שאין הוא צריך להביע

דעה)

Are not we all; you and the Br. Govt., taking a great responsibility
upon themselves in urging more and more Jews to come into this country
against the wishes of the Arabs, and of the surrounding countries probably,
unless we are perfectly certain that we can guarantee their safety ?

כן, ענה ח. יש בסחון במספרים. ארבע מאות אלף

יהודים יכולים לעמוד נגד 800 אלף הערבים שבארץ. הקושי הוא

שבאים ערבים מחורן ועיראק ועוד. איני מאמין שיש דבק רב

בין מלכי ערב שבוייסו והוכנסו הסעם הזאת בהצלחה כזו (כאן

קלע ח. בהצלחה לנקודה, אבל קיצר יותר מדי). פיל העיר : -

Not now perhaps, but they might if there were interests which

brought them together ?

כן, אמרת, אבל אני מאמין שאם נהיה 3/4

מיליון - לא יהיו בלבולים. אם יהודים יהיו במספרה
ובחיל-הספר לא יהיו בלבולים. להיפך, אם יהודים יעלו
סיפות סיפות - אפשר להגיד - האחריות היא יותר גדולה.
בכל אופן מוטב ליהודי ליהרג מה מאשר בפולין.

היו"ר שאל אם אמנם יוכלו היהודים לדאוג

לעצמם אם יהיו שלושה רבעי מיליון וח. ענה : כן. אז
אמר פיל : -

That is the point which appeals to me of course, because it
seems to be assumed, does it not, that if the Jews are in a
majority, even a small majority, the Arabs will have no chance

ה. העיר שאין אנו רוצים רוב למען שלום.

אנו רוצים מספרים גדולים משני סעמים : א) להציל היהודים
פכיליון - כאן הפסיק אותו היו"ר : אני מרגיש מה שאמרת

בנידון זה אבל -
the necessities of Europe cannot be the determining factor in
the number of Jews who can be absorbed here;

וח. ענה טוב : לא הגורם היחיד.

פיל העיר : I feel the tremendous pressure behind
because of the necessities of Europe.

וכאן נתן ח. את התשובה הנאותה : -

Peel, may I remind you respectfully that the Bal. Declaration was given to the Jewish people thinking of that necessity ? It is there, and if it was valid in 1917 it is infinitely more valid today.

והיו"ר השיב : - אם גם ככה אין לשלוח לא"י

מאה או מאה ועשרים אלף איש מאירומה מבלי להתחשב את

יכולת הקליטה הכללית ?

כמובן, ענה ח.

ואז הוסיף פיל הערה רבה-משמעות זו : -

Not only merely the econ. abs. power, but the moral abs. power of the country as well.

Here my Lord, וח. מיהר לענות : -

I venture to differ from you with all possible respect.

יכולת הקליטה הכלכלית אפשר להעריך מדעית,

אולם הקליטה "המוסרית" חלוייה במופתים.

ואז שאל רמבולד : - You mean the the Mufti

Introduces all the factors raised by heavy immigration into this country outside the actual factor of economic absorptive capacity?

כן ענה ח.

פיל שאל : ובכן מה דעתך. ח. ענה, שההיסטוריה

הבריטית מוכיחה שלא חמיר קיבלתם מה שאמר מנהיג. למשל

גנדי.

ורמבולד העיר : - That applies to both sides.

היו"ר שאל אם הוא סבור שאם יהיו 3/4 מליון

ישלימו הערבים עם המספר הקיים. ח. ענה - שיגדל עוד

על-ידי הגירה. היו"ר העיר : - That is the whole point

ח. ענה : - אנו פה בזכות ולא בחסד, כפי

שנאמר בתעודה אחת. ואז העיר פיל : -

of course, the difficulty in all these things is I do not feel
all these legal arguments lead us very far. There is an immense
amount of interpretation as to what exactly the Mandate means.

ואז שאל המונר שאלה מטליח : -

supposing that there was a standstill period during which not only
would the Govt. set to work to complete their land settlement and
acquire all the knowledge and details about the place, but during
which the Arabs would be disarmed, and if during that standstill-
period the Arabs were taught that this sort of spasmodic and periodic
rioting had got to cease, and they were disarmed, after that would
you not start again and the whole thing go on without difficulty ?
they would learn that they had got to work together with you and co-
operate.

ו.ח. ענה : -

That is a new aspect of it because for us to stand still in the present position would be a terrible thing. Will you let me give you an answer later ?

היו"ר מיהר ואמר : -

Yes, consider it, and let us have your answer

ו.ח. אמר : -

I will do that ...

והיו"ר אמר : -

We do seem to need something in the nature of a Truce of God during which all these feelings which are so much heated can cool, and during which possibly the assimilation of those Jews who have already entered the country can take place.

ח. מה לא הביע החנגדות ...

אח"כ בא וויכוח על מיעוט ורוב - שהיה אף הוא

"אומלל". לבסוף סיכם פיל את כל "החקירה" במלים רבות-

משמעות אלו : -

We must go through the examination of the land and economic questions and all these other things, but think we thoroughly understand what the real problem is, and if you have any further reflections on the subject that you would like to communicate with us at any time, we shall be only too glad to hear your views, because think it has got to be settled either by fighting or by conciliation. There are only two ways.

חיים ענה : - Yes

קרטר שאל על קרקע, ואח"כ שאל רומכולד : -

אולי זוהי שאלה ספקולטיבית, אבל מתי יגמר הבית-הלאומי ?
ועה ענה ח. בהצלחה רבה : - לעולם לא. וכשפיל חזר בחמונה : -
לעולם לא תוכלו לגמור ? ענה ח. לעולם לא, כמו שבנין אנגליה
לא נגמר.

לבסוף נשאל לערבים : איך יחכן שהערבים יסבלו
מצב של מעמד סקונדרי בארצם ? התשובה כאן לא היתה מספיקה.
ח. ענה : אני מוכן לחפש נוסח של שוויון.
היו"ר העיר : קשה למצוא פתרון נצחי. פתרון
נצחי הוא הדבר הקשה ביותר. ויש מדיניות קצרה ומדיניות
ארוכה. ח. אמר כן. ובזה נגמרה השיחה.

איך לא הרגיש ח. שהצעת המונד על חקופת-שביתה
היא פסלית. קודם כל איך תתכן "שביתה" : הפרדסים כתבשלים
ודורשים ידים נוספות. מאין ילקחו - לא תהיה עליה יהודית ?
מן החורן ? ומה יעשה בית-חרושת כשיצטרך להתרחב וכשהפועלים
ואחרים ירצו לבנות בתים בשביל עצמם ? האם ארץ היא דבר
מלאכותי שאפשר על פי גזרה להפסיק את גידולה ?

%.

האין ברור שהפסקת עליה פירושה או משבר כלכלי חריף או עליה ערבית. ואין יפרקו את נשק הערבים ויבטיחו מניעת פרעות ? ואין יחנכו אותם לקואופרציה - על-מנת שתתחדש העליה ?

15.12.1936

לאחר עיון נוסף באחי לידי מסקנה שעלי "להעיד" לפני הועדה. קודם כל סעם אישי-מדיני. עוד לפני כשבוע סיפר לי חיים שנאמר לוועדה שא"י עברית פירושה א"י ארומה, ושיו"ר הועדה רוצה לשמוע אותי בענין זה. אחמול בבוקר פגשני אנדריוס במסדרון החנהלה ואמר לי חציו הלצה חציו רצינות : התחמקותך מהופעה בפני הועדה מחשידה אותך. חברי הועדה משתוממים, היות ואחת הראשון ברשימה השחורה.

מיד אח"כ סלפן לי לוקר, שההסדרות קיבלה חשובה ממזכיר היעדה, שעדיין אין הם יכולים לקבוע מועד להופעת בא-כוח ההסדרות, מבקשים להודיע שמות "העדים" ובהזדמנות זו הם מביעים תקוותם שב.ג. יהיה בין העצים...

לפי מצב הענינים אין אני יכול להודיע בשם ההסת" - והימנעי מהופיע בכלל יעורר באמת חשדות. העדות שלי צריכה לבוא לפני גמר עדותו של חיים. תוכן עדותי - היחסים היהודים הערבים, עילת המהומות ומהי המסקנה הפוליטית של המהומות. לאחר שחיים יסיים עדותו - אין סעם להופיע עוד פעם. מסרתי דעתי זו לסטיין ולמשה.